

Bardzo młoda, ale już historyczna część dzisiejszego Ciechanowa. Trzeba jednak wiedzieć, że „pierwotne” Podzamcze to niewielka część tego co obecnie określamy tą nazwą. Powstało na obszarze parcelowanych po 1927 r. pól folwarku Gostkowo, które miały być dzielone dobrowolnie oraz drogą przymusowego wykupu.

Wydaje się, że w naszym przypadku zbywanie przez właściciela (Edwarda Krasieńskiego) było dobrowolne. W roku 1931 pisano iż nastąpiła częściowa parcelacja z majątku Opinogóra dla stworzenia osiedla Podzamcze. Rok później opublikowano, że tworzona jest osada Nowy Świat. Zauważmy, że nie potrafiono jeszcze się zdecydować czy to jest osiedle, a więc część miasta, czy też osada – twór odrębny administracyjnie. Użyto też dwóch nazw - „Podzamcze” i „Nowy Świat”. Tu jednak sprawa jest prostsza, albowiem cały obszar otrzymał formalną nazwę Podzamcze, a Nowy Świat był nazwą organizacji mającej inwestować na części działek, a grupującej urzędników państwowych i samorządowych.

Dlaczego akurat urzędników? Po pierwsze – jak na warunki ciechanowskie nieźle zarabiali i chcieli mieszkać w warunkach lepszych niż przeciętne wynajmowane (czy posiadane) mieszkania. Po drugie – ich status zatrudnienia znakomicie ułatwiał uzyskanie kredytów bankowych, bez których nawet najlepiej zarabiający tutejszy urzędnik nie miał praktycznie szans na szybką realizację swego domu, o ile oczywiście nie wygrał na loterii lub nie otrzymał dużego spadku.

Parcelacji dokonano przy użyciu (dość ozdobnie wykonanego) „Planu podziału parcelacyjnego i rozplanowania osiedla pod nazwą Ciechanów Podzamcze na gruntach wydzielonych z majątku prywatnego Gostkowo Ordynacji Opinogórskiej w gminie Nużewo, powiecie Ciechanowskim województwie Warszawskim”. Z tytułu planu wynika, że osiedle miało być (stać się) częścią miasta i najpewniej wkrótce to nastąpiło gdyż plany z około 1935 r. traktują je jako część Ciechanowa.

Niestety, plan podziału parcelacyjnego nie jest datowany. Przedstawiony na nim obszar zamykał się – mniej więcej – w granicach: rzeka Łydynia, obecne ulice 17 Stycznia, Kicińskiego, Parkowa, przy czym wyłączona była przestrzeń Cegielni Gostkowo. Zauważyć należy, że plan ten nie w pełni odpowiadał późniejszej realizacji, a zwłaszcza stanowi dzisiejszemu – na przykład przebieg ulicy od mostu do ul. Gostkowskiej został wyprostowany (tak dziś).

Opis planu podaje, że cały obszar zajmował 65 ha i 7571 metrów kwadratowych, przy czym znaczna część (około połowy) nie była przeznaczona na prywatne działki. Bodaj najwięcej – 18,7781 ha

CIECHANOWSKIE HISTORIE

PODZAMCZE

– przeznaczono pod park miejski, którą to przestrzeń (podmokle łąki, starorzecza) wykupiło miasto w 1931 r. Może nawet więcej przestrzeni zajmowały ulice, z których dzisiejsza 17 Stycznia była już wcześniej wytyczana, a Gostkowska była dawną drogą do folwarku. Plan przewidywał powstanie dzisiejszych ulic Zacisze, Jesionowa, Topolowa, Zielona, Juranda, Bony, Parkowa, Zamkowa (od miasta do Parkowej), Tomaszewskiego, Waryńskiego, Kargoszyńska (jej początek), Kraszewskiego, Żeromskiego, początek Wyspiańskiego, Letnia, Krótka

Dom ul. Gostkowska 11, w stylu zbliżonym do dworkowego

oraz wschodnia część ul. Kicińskiego. Ta ostatnia miała być doprowadzona prosto w rejon stacji kolejowej, a jej przedłużeniem była (miała być?) obecna ul. Reja – albo tego nie zrealizowano, albo później inaczej rozmierzono tu ulice i działki. Do obszaru komunikacji zaliczyć też należy rondo na ul. Gostkowskiej (obecnie Meudon) oraz półronda – zbieg dzisiejszych ulic Żeromskiego i Wyspiańskiego oraz zbieg ul. Żeromskiego i Letniej. Dość rozległą przestrzeń – 3,1727 ha – zająć miały „powiatowe instytucje komunalne”, a był to obszar między ulicami 17 Stycznia, Żeromskiego, Letnią i Kraszewskiego; tu obecnie, między innymi, Liceum im. Z. Krasieńskiego. Najpierw jednak należało przenieść istniejący tu, na części działki, cmentarz wojenny. Po obu stronach końca ulicy Kraszewskiego powstać miało „targowisko osiedla”. Zupełnym zaskoczeniem jest przeznaczenie działki (pół hektara) na rogu dzisiejszych ulic Kicińskiego i Parkowej na ... rzeźnię. Pomysł dziwny, albowiem rzeźnia była przy ul. Płońskiej, a ponadto sąsiedzi raczej nie byliby zachwyceni dochodzącym zza ogrodzenia kwikiem czy ryzeniem. Działki mające być sprzedane pod budowę domów posiadały bardzo różne wielkości – od około 1200 do niemal 7000 metrów kwadratowych – oraz, najczęściej, nieregularne kształty; stosunkowo niewiele było prostokątnych. Trójkąty, różniste czworoboki i wieloboki obecnie traktowane byłyby jako dziwolągi, ale dawało to możliwość (raczej konieczność) indywidualnego zagospodarowania każdej takiej przestrzeni. Monotonność była więc niemożliwa

i musiało być różnorodne.

Najbardziej interesującym jest rozplanowanie głównej części osiedla na planie gwiazdy, z rondem w centrum. Daje to plan gwiazdy, podziwiany u nas w okresie międzywojennym, ale stosowany – i to dość wyjątkowo – w dużych miastach (np. warszawski Żoliborz) czy w tworzonych osiedlach o charakterze letniskowo-rezydencjonalnym. Pomysł taki w mieście wielkości Ciechanowa jest zaskakujący, o ile w ogóle nie unikalny. Przestrzenie willowe powstawały też w innych miastach – w Mławie była

to bezpośrednia kontynuacja zabudowy miasta, przy wykorzystaniu już istniejących ulic lub tyczonych pod kątem prostym. W Makowie Mazowieckim powstało – jak w Ciechanowie – w ogóle nowe osiedle, poza miastem, ale rozplanowane banalnie gdzie ulice przecinały się pod kątem prostym, a działki wytyczono prostokątne. Ciechanowski układ Podzamcza niekiedy określa się jako „miasto-ogród”, co jest niewłaściwe, ale wizualnie tak właśnie to osiedle miało wyglądać. Bodaj od 1932 r. zaczęły powstawać tu pierwsze domy, może najwcześniej przy dzisiejszej ul. Wyspiańskiego. Należy jednak wspomnieć o tym, że w niemieckich ankietach podawano lata budowy od 1927 r.

Formy były najróżniejsze, uzależnione od zamożności czy fantazji inwestorów. Budowano i drewniane – małe i całkiem spore (jeden nawet jakby „zakopiański”) – i murowane, niekiedy nawiązujące do „stylu dworkowego”, a niekiedy „kubistyczne” z niemal płaskimi dachami. Część z nich ma nie tylko charakter historyczny, ale i artystyczny. Od razu zaznaczmy, że do 1939 r. zdążono wznieść chyba nie więcej niż 30 trwałych domów – jak na 132 indywidualne działki to niewiele, ale powstało sporo obiektów tymczasowych oraz małych domków. Zaistnienie tej drugiej grupy rejestrowały fotografie wykonane w czasie II wojny światowej. Do 1939 r. wytyczono na całej długości ul. Zamkową i pojawiły się tu też pierwsze domy, w tym dobra dwupiętrowa modernistyczna willa na rogu ul. Zamkowej i Gostkowskiej, którą niedawno rozebrano – totalny absurd. Wydaje się jednak, że ten obszar nie zo-

stał formalnie włączony do miasta i nadal było to Gostkowo.

Podczas II wojny światowej Niemcy zabrali sobie najlepsze domy (zostawili folksdojczów), a niektóre rozebrali – to przy zakręcie ul. 17 Stycznia do stacji. Także nieco inwestowali – pozostały po nich (fatalnie „modernizowane”) drewniane, bardzo estetyczne w stanie pierwotnym, domki przy ul. Żeromskiego. Ulicę tę nazwano Konstantin Hierl Str., a więc domyślać się można, że były dla kadry kierowniczej ciechanowskiego wielkiego obozu RAD, której to służby pracownicy budowali „Blok”. Cały obszar Podzamcza Niemcy nazwali „Abbau”, a ulice tu po prostu ponumerowali – np. Topolowa to była 2-Str.; wyjątkiem była ul. Gostkowska (Gostkauer Str.).

Po 1945 r. kontynuowano wznoszenie kolejnych (już tylko murowanych) domów, zapewne częściowo zastępujących wcześniejsze, nietrwałe czy tymczasowe. Do około 1965 r. budowano je jeszcze wedle przedwojennych form – np. parterowe z wystawkami. Jak się zdaje już wtedy rozpoczęto dzielenie pierwotnych, dużych działek, a to prowadziło do zagęszczania zabudowy i zmniejszania obszarów zieleni. Proces ten skandalicznie nasilił się po 1975 r., co wymusiło wytyczanie kolejnych ulic by był dojazd do nowych, coraz mniejszych posesji. W efekcie mamy nie „miasto-ogród” a koszmar natłoku różnych domów, w którym często nikt nie wie, gdzie jest historyczny i artystyczny.

Dawny obszar zabudowy jednorodzinnej rozszerzył się poprzez zagospodarowanie przestrzeni między ulicami Zamkową i Parkową gdzie na minimalnych działkach wznoszono przesadnie obszerne domy, też dwupiętrowe, które – z racji przepisów – nie mogły mieć sensownej architektury; po prostu pudła. Obszar dla mnie okropny, nie lepszy niż blokowiska. Pojęcia nie mam po co stawiano tak obszerne domy – dla dzieci? Po 1990 r. głupawe przepisy dotyczące form domków zniesiono, ale to co zaczęto budować zazwyczaj nie było lepsze – filarki, łuczki, betonowe „fikusne” balustrady, sąjdingi i inne dziwadła dające świadectwo gustów inwestorów lub/i projektantów. Zęby bolą gdy się na to patrzy, zwłaszcza jeśli obok stoi dobry przedwojenny dom.

Strasliwa dewastacja naszego otoczenia nie jest przypadłością tylko Podzamcza czy w ogóle Ciechanowa – taki mamy system, jakoby „kapitalistyczny” gdzie głupi idzie w zawody z chorobliwie zachłannym. Wystarczy popatrzeć na wzór krajowy, to jest Warszawę, coraz bardziej przypominającą stolicę z trzeciego świata. Ponad dwa stulecia temu pewien nasz teoretyk architektury napisał „po wszystkie wieki wspaniałość i wielkość budowli lub ich nikczemność była i jest miarą wspaniałego lub nikczemnego umysłu epoki”. Taka recenzja „niezaprzeczalnych zdobyczy demokracji”.

Ryszard Małowiecki

Na podstawie archiwum Autora

ZAPROSZENIE

DNI CIECHANOWA

26.06 - WIECZÓR PIOTRA

godz. 19.00 - Spektakl muzyczny „Santo Subito” w wykonaniu Teatru Prowincja, kościół św. Piotra

27.06 - Dzień Piotra

godz. 9.00 - Siatkarski Turniej Piotrów, boisko na Błoniach Zamkowych
godz. 12.00 - Zjazd Piotrów pod pomnikiem św. Piotra

udział wezmą:
Piotr Pręgowski - znany z roli Pietrka z serialu „Ranczo”,
Piotr Cyrwus - znany z roli Ryśka Lubicza z serialu „Klan”,
Piotr Niestuchowski - finalistą programu „The Voice of Poland”, wszyscy chętni Piotrowie

Piotrowa Parada ulicą Warszawską

godz. 13.30 - Piotrowe Gry i Granie, plac Jana Pawła II
koncerty ciechanowskich zespołów: Hanza, Pod Fryzlerką, Żywioły

godz. 17.00 - wernisaż malarstwa artystów polsko - greckich, PCKiSz
godz. 18.00 - Kupalnicowy Korowód zespołów – z PCKiSz na Błonia Zamkowe
godz. 18.30 - Widowisko „Niebo” na Błoniach Zamkowych
godz. 19.00 - KUPALNICKA Koncert Galowy na Błoniach Zamkowych

poprowadzi aktor Jacek Borkowski
wystąpią: Ludowy Zespół Artystyczny „Ciechanów” i „Mały Ciechanów”, „Likió Eilnidon” z Grecji, „Pjwija” z Czarnogóry, „Gaja” z Litwy

28.06 - CIECHANOWSKI PRZEGLĄD ORKIESTR DĘTYCH

godz. 11.00 - Przemarsz orkiestr ulicą Warszawską
godz. 12.00 - Uroczystość z okazji 110-lecia Orkiestry Dętej OSP Ciechanów, plac Jana Pawła II
godz. 12.30 - Koncerty orkiestr, plac Jana Pawła II